

DÔCHODKOVÝ SYSTÉM

Hodina 1

Ozrejmienie témy

ÚVOD

Dôchodok môže byť pre žiakov, ale možno aj pre vás ako učiteľa, veľmi abstraktný pojem. Ľudia sú zo svojej podstaty naučení vnímať len to, čo ich ovplyvňuje či ohrozuje v najbližšej dobe. To, čo bude za 10, 20, či 50 rokov teraz nikoho nezaujíma. Aj súčasné výskumy ukazujú, že ľudia žijú viac v prítomnosti a neplánujú ďalekú budúcnosť. Môžete si povedať, že sa dôchodku nedožijete. Štatistiky hovoria, že áno, oplatí sa ho teda riešiť čím skôr. Hlavným cieľom celej tejto témy je, aby žiaci začali myslieť na svoj dôchodok skôr, pretože tým ušetrí veľa peňazí a času. Študent by si mal zapamätať odpoveď na otázku:

Kedy je najlepší čas riešiť dôchodok? Teraz! – V momente prvého vstupu na trh práce.

ÚVOD DO DÔCHODKOVÉHO SYSTÉMU

Dôchodok je dávka vyplácaná občanovi v dôchodkovom veku alebo po splnení iných zákonných podmienok, napríklad pri chorobe (invalidný dôchodok), pri strate rodiča (sirotský dôchodok) či strate životného partnera (vdovský/vdovecký dôchodok).

Dôchodkový systém je schéma, na základe ktorej štáty realizujú svoju sociálnu politiku, ktorej cieľom je zabezpečiť primerané hmotné zabezpečenie občanov v starobe či v chorobe. Táto schéma je v jednotlivých štátoch často odlišná, avšak spoločnými znakmi, ktoré sa v dôchodkových systémoch vyskytujú a ktoré ich tvoria, sú solidárnosť, zásluhovosť, resp. ich vzájomná kombinácia.

V súčasnosti fungujú štátne dôchodkové schémy na princípe kopírujúcom poistný mechanizmus, t. j. ekonomicky aktívni občania, teda zamestnanci a podnikatelia, každý mesiac platia určité percento svojho mesačného zárobku formou odvodov na sociálne poistenie. Z týchto odvodov sa následne vyplácajú dôchodky súčasným dôchodcom a terajší zamestnanci či podnikatelia získavajú za svoje odvody prísľub štátu, že v budúcnosti sa aj o nich postará v starobe a chorobe formou dôchodku.

Solidárnosť znamená prejav vzájomnej súdržnosti, úcty, zmieru, napríklad medzigeneračná solidarita, teda solidarita mladého so starším a opačne, či solidarita zdravého s chorým. V dôchodkovom systéme je to prejav solidarity pracujúceho s dôchodcom. Solidárnosť je často prvkom zakotveným v povinnej štátnej forme dôchodkového systému.

Zásluhovosť je prvkom v dôchodkovom systéme, ktorý zohľadňuje zásluhy. Znamená to, že ak niekto odpracoval viac rokov, platil si odvody dlhšie a vo vyššej sume, má dostať aj vyšší dôchodok v starobe oproti niekomu, kto pracoval menej, za nižšiu mzdu a podobne. Tento prvok môže byť zakotvený aj v povinnej štátnej forme dôchodkového systému, odzrkadľuje sa však hlavne v dobrovoľných formách dôchodkového systému.

Kvalitný dôchodkový systém by mal byť schopný dlhodobo, celé desaťročia, vyplácať dôchodcom dôchodkové dávky, mal by byť **neutrálny**, teda by nemal vytvárať dlhy, a mal by byť dostatočne pružný, neustále sa prispôsobovať požiadavkám doby, reagovať na zmeny na trhu práce a pod. Na Slovensku máme v súčasnosti 3-pilierový dôchodkový systém (bližšie vysvetlíme na budúcej hodine). Štát v súčasnosti vypláca starobné, predčasné starobné dôchodky, vdovské, vdovecké či sirotské dôchodky.

DEMOGRAFICKÁ KRÍZA

Dlhodobo sa vedie verejná diskusia o potrebách zmeny (reformy) nášho dôchodkového systému, pretože sa rodí stále menej detí (odborne nazývané **demografická kríza**), a tak postupne ubúda stále viac a viac pracujúcich, ktorí odvádzajú časť svojho platu na vyplácanie dôchodkov súčasných dôchodcov. Predpokladá sa, že tento nepriaznivý trend sa bude časom zhoršovať a štát nebude mať dostatok peňazí na výplatu dôchodkov. Preto bude musieť pristúpiť buď k výraznému zvýšeniu odvodov na dôchodky, ktoré platia pracujúci, k zvyšovaniu daní alebo k zníženiu dôchodkov, ktoré vypláca súčasným dôchodcom.

Problém demografickej krízy je prítomný naprieč celou Európou, ide o globálny trend. Aj v Európskej únii sa preto stále viac zdôrazňuje potreba reforiem dôchodkových systémov jednotlivých členských štátov, ale aj potreba individuálneho prístupu k dôchodku, **aby si aj každý občan sám sporil svoje vlastné peniaze** a investoval ich s cieľom zabezpečenia na dôchodku. Štát by mal pre takéto individuálne sporenie na dôchodok pripraviť optimálne podmienky, aby k tomu svojich občanov motivoval, napríklad aj formou rôznych zákonných, daňových a iných zvýhodnení. V budúcnosti sa totižto očakávajú ešte nižšie dôchodky ako dnes, miera náhrady môže v budúcnosti tvoriť len 30 % oproti dnešným 43 %. **Mierou náhrady sa myslí, akú časť svojho pôvodného platu v percentách dostane občan v starobe formou dôchodku.**

PREČO JE POTREBNÉ DÔCHODOK RIEŠIŤ ČÍM SKÔR?

Ak teraz viete, ako funguje dôchodkový systém, tak ste si možno uvedomili, že dôchodok od štátu nie je tak istá vec, ako sa môže zdať. Áno, dôchodok dostanete, ale bude vám stačiť? Ak by ste si chceli zachovať vaše súčasné životné štandardy

a nemáte žiadny pasívny príjem či iné sporenie, dôchodok vyplácaný od štátu vám nebude stačiť.

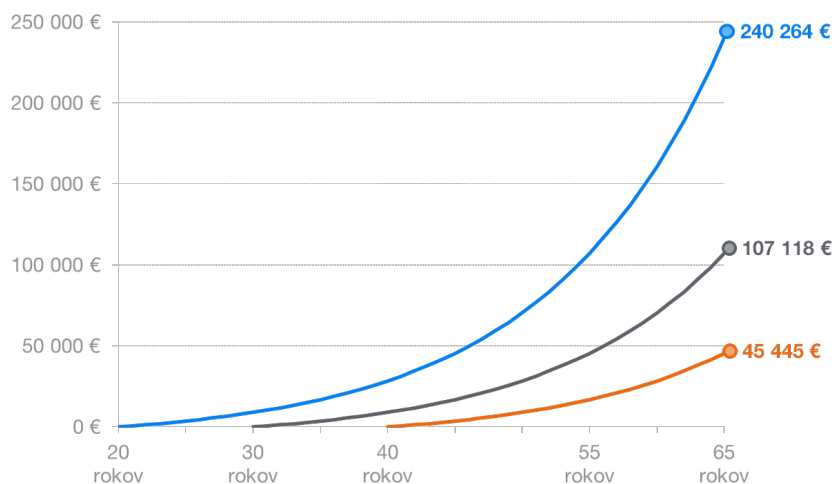
Riešením je začať si sporiť. Inflácia by však vaše peniaze znehodnotila a bola by škoda nechať ich len tak niekde ležať. Peniaze na dôchodok sa preto investujú zvyčajne do bezpečných tried aktív, aby ste o peniaze neprišli. Pri investovaní platí pravidlo čím skôr, tým lepšie. Pravdepodobne už viete ako funguje zložené úročenie.

Tento jednoduchý príklad vám to priblíži lepšie:

Ak by ste začali investovať 50 € mesačne v 20. roku života pri predpokladanom odchode do dôchodku vo veku 65 rokov, potenciálne získate sumu 240 tis. €, ktorá by vám vedela garantovať mesačný dôchodok 1 650 €.

Ak začnete v 40. roku života, nasporíte sumu len 45,5 tis. €, ktorá vám poskytne mesačný dôchodok 300 €. Ak začnete ako 30-ročný, mali by ste dôchodok 700 €.

Tento obrázok nám to veľmi pekne ilustruje:

Ako je teda vidieť z obrázkov, čas je náš nepriateľ, preto najlepšie začať už teraz. Viac o tom, ako funguje investovanie sa môžete dozvedieť v kapitole „**Investovanie**“.

UŽITOČNÉ ODKAZY

Demografická kríza v EÚ:

<https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+IM-PRESS+20080414FCS26499+0+DOC+PDF+V0//SK&language=SK>

 Aktivity a cvičenia **ÚVODNÉ VIDEO**

Aktivita č. 1

Čo je to starobný dôchodok? **Vyplácaná dávka po dovŕšení dôchod. veku****Komu je starobný dôchodok určený?** **Osobe, ktorá dovŕšila dôchodkový vek a odvádzala odvody do soc. poisťovne****Na dôchodok by sa peniaze mali:****SPORIŤ NA ÚČTE INVESTOVAŤ**

Vysvetlenie: Spýtajte sa žiakov, kedy plánujú ísť do dôchodku a čo by na ňom robili. Následne začnite so žiakmi diskusiu na tému dôchodkov, pýtajte sa ich na názor, kedy by chceli začať riešiť dôchodok a prečo vtedy. Pravdepodobne sa stretnete s odpoveďami typu „Prečo by som riešil dôchodok teraz, keď som ešte ani nezačal pracovať a som stále mladý/á.“ Peniaze na dôchodok treba pravidelne investovať, aby sa vďaka zloženému úročeniu riadne zhodnotili.

Rovnako, ako keď horí dom, tak požiar musíte uhasiť, celej pohrome však viete predísť opatreniami, ktoré zabránia požiaru a stoja oveľa menej, ako keby dom zhorel.

Uvedte žiakov do dnešnej reality dôchodkov, demonštrujte, koľko dnes poberá priemerný dôchodca. Táto téma je smerovaná na to, aby žiaci pochopili, ako dôchodky fungujú, aby vedeli, čo majú robiť, keď začnú zarábať.

FORMY DÔCHODKOV

Aktivita č. 2

Slovo dôchodok neznamena len starobný dôchodok, ale označujeme tak všetky formy príjmov. Najčastejšou formou dôchodku je pre nás mzda. Teraz si však vysvetlíme prípady, kedy človek nemôže poberať mzdu, prípadne kedy mzda nie je jeho hlavným zdrojom príjmu.

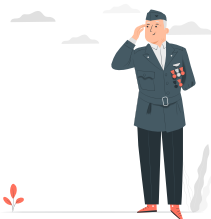
Vysvetlenie: Dôchodok sa v ekonomickej terminológii rozumie ako nejaká forma príjmu, mzda je preto forma dôchodku. Keď sa však sústredíme na dôchodok ako formu renty vyplácanú štátom, tak tiež máme viacero dôchodkov.

Dôchodky štát vypláca ľuďom, aby kompenzoval ich hendikep pracovať a samostatne zarábať, ktorý majú voči ostatným.

Vyber z nasledujúcich možností a prirad' k obrázkom: starobný dôchodok, invalidný dôchodok, výsluhový dôchodok.

Invalidný dôchodok

Výsluhový dôchodok

Starobný dôchodok

FÁZY ŽIVOTA

Aktivita č. 3

Ľudia v každej fáze života prežívajú iné momenty, majú iné priority a ciele. Vyfarbite políčka pod človekom podľa toho, koľko toho v každej fáze života má.

Dospievanie

Čas
Peniaze
Energia

Dospelosť

Starnutie

Vysvetlenie: Pri tomto obrázku je dôležité uvedomiť si fázy života:

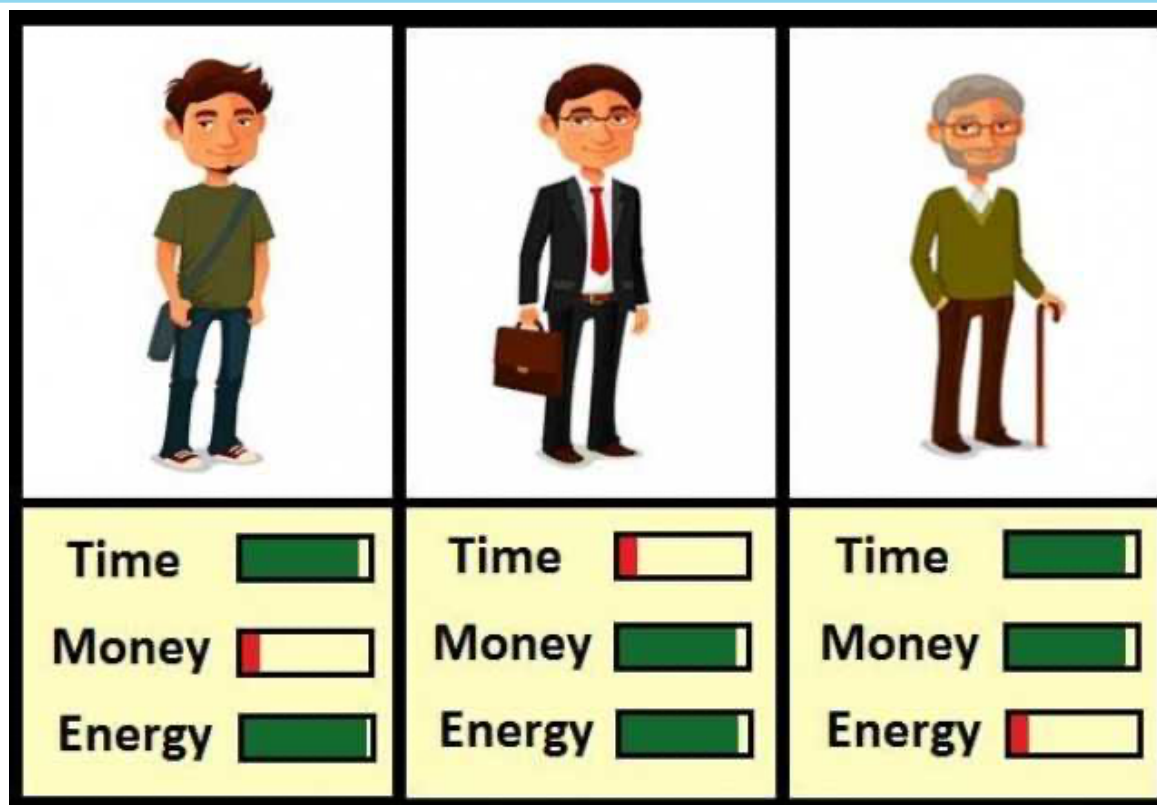
Toto je naša ilustrácia, ide však najmä o kreativitu a pohľad detí. Je na nich, ako nakreslia svoje vnímanie života z pohľadu financií a času.

Dieťa: Má dostatok voľného času, okrem školy a domácich prác nemá žiadne povinnosti, nemá však žiadne peniaze. Jeho výdavky sú minimálne, pretože potrebuje len jesť, piť, občas nejakú sladkosť či hračku, čo si ale kúpuje buď z vreckového, alebo mu to zabezpečia rodičia a má veľa energie.

Dospelý človek: Jeho majetok a množstvo peňazí by sa mu malo (pri dobrom hospodárení a finančnej gramotnosti) postupne zväčšovať. Dospelý človek však má väčšinou veľmi málo voľného času, pretože všetok čas strávi zarábaním peňazí, a čím viac človek zarába, tým viac aj míňa, takže s majetkom rastú aj výdavky. Energie na rôzne aktivity má veľa, ale chýba mu čas, aby ich mohol vykonávať.

Senior: Má dostatok voľného času aj peňazí, ale nemá už veľa energie a nedokáže si tie peniaze a čas až tak užiť, pretože už nemá toľko energie.

Tento obrázok nám to pekne ilustruje:

Nechajte žiakov, aby sa nad tým zamysleli a uvedomili si priebeh života.

DEMOGRAFIA

Aktivita č. 4

Demografia je náuka o populácii, ktorá nám ukazuje rozloženie populácie podľa veku, pohlavia, bydliska a iných kritérií.

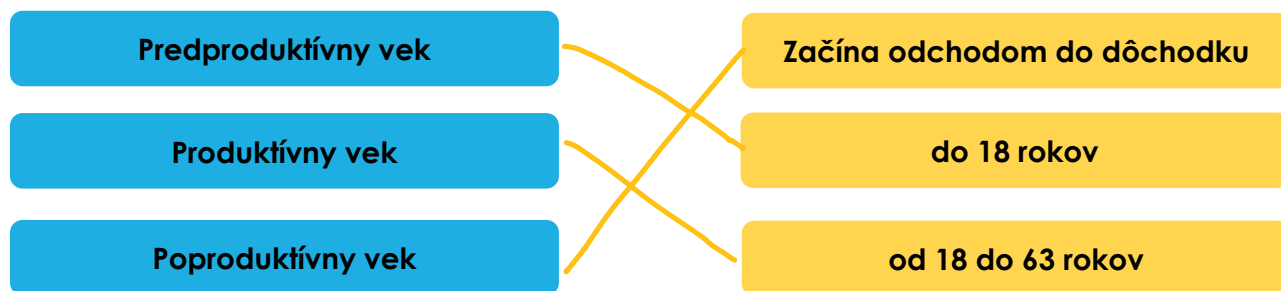
Pre pochopenie demografickej pyramídy v ďalšej aktivite je potrebné najskôr pochopiť skupiny produktivity. Vieš k nim správne priradiť vekovú skupinu?

Vysvetlenie: Na pochopenie demografickej krízy, ktorá nás čaká, je najprv potrebné porozumieť týmto 3 demografickým skupinám.

Predproduktívny vek – ľudia, ktorí dospievajú, nevytvárajú zatiaľ žiadnu ekonomickú hodnotu. Štát im platí vzdelanie, liečebné náklady, príspevky na deti, rovnako aj pre rodičov to znamená podstatné náklady. Na druhej strane, súčasná predproduktívna skupina je budúca produktívna skupina a v ideálnom prípade by mala byť početnejšia, ako produktívna skupina, tzn. rodí sa veľa detí.

Produktívny vek – ľudia, ktorí pracujú a vytvárajú ekonomickú hodnotu, a tým pádom aj platia dane, z ktorých sa financujú ostatné 2 skupiny. Časom sa z produktívnej skupiny stane poproduktívna.

Poproduktívny vek – ľudia, ktorí majú pracovný život za sebou a čerpajú starobný dôchodok. Z pohľadu štátu ide o najviac nákladnú skupinu ľudí a v určitých prípadoch vie veľmi zaťažiť štátny rozpočet, pretože okrem dôchodku je potrebné platiť zdravotnú starostlivosť, ktorá je v prípade ľudí so zhoršujúcim sa zdravím veľmi nákladná.

Ktorá z 3 skupín ľudí platí štátu najviac peňazí na daniach a odvodoch?

Ľudia v produktívnom veku

KRÍZA, KTORÁ NÁS NEMINIE

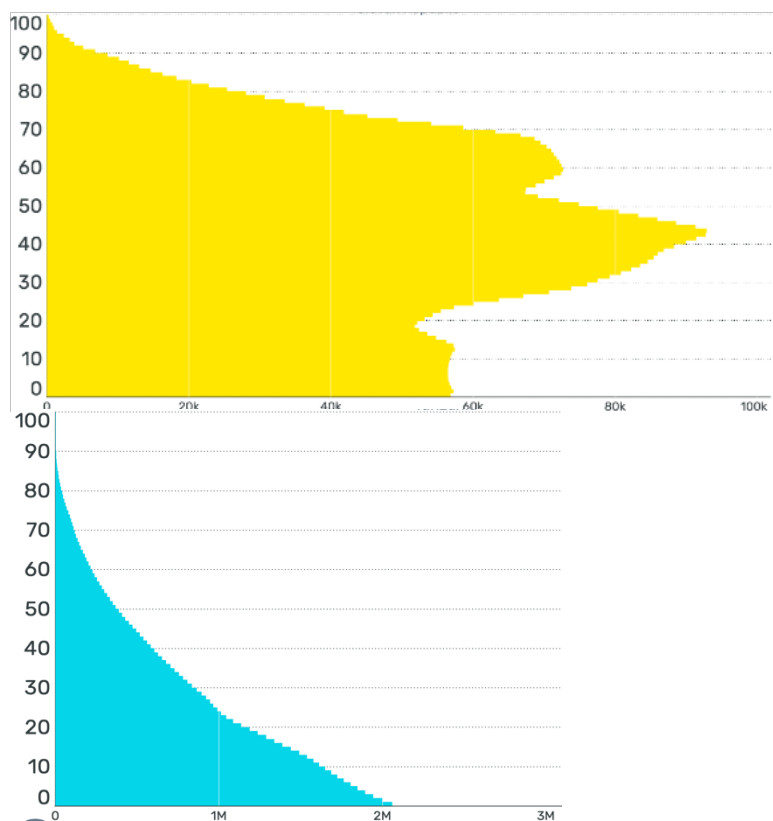
Aktivita č. 5

Na obrázku máte uvedené 2 demografické pyramídy. Ktorá je pyramída Slovenska a čo je na nej podľa teba z hľadiska demografie zle? Aké informácie vieš vyčítať?

Vysvetlenie: Overtite si u žiakov, či chápu nasledujúce grafy, teda koľko je v danej krajine mladých ľudí, koľko dospelých a pod. Následne sa s nimi pobavte o jednotlivých demografických skupinách.

Najdôležitejšie je si uvedomiť, že ľudia v produktívnom veku robia na ľudí v post produktívnom a predproduktívnom veku. Ak však budeme mať nedostatok ľudí, ktorí pracujú, a príliš veľa ľudí, ktorí peniaze poberajú, vzniká nerovnováha. Niečo podobné hrozí na Slovensku (žltý graf). Na Slovensku je aktuálne veľké množstvo pracujúcich, čo je pozitívne, avšak ľudia, ktorí teraz pracujú, budú o pár rokov dôchodcovia. Vznikne tak nedostatok ľudí, ktorí budú pracovať na ich dôchodky (na budúcej hodine si vysvetlíme, ako u nás funguje dôchodkový systém).

Ako ideálnu demografiu vidíme Tanzániu (modrý graf), pretože má dostatok pracujúcich na počet dôchodcov a stále sa rodí viac a viac detí.

Zdroj: gapminder.com

Slovensko

Tanzánia

Aká veková skupina je najväčšia?

Ľudia v produktívnom veku

Bude v budúcnosti dostatok pracujúcich na počet nepracujúcich?

ÁNO

NIE

Slovensko

Tanzánia

Aká veková skupina je najväčšia?

Ľudia v predproduktívnom veku

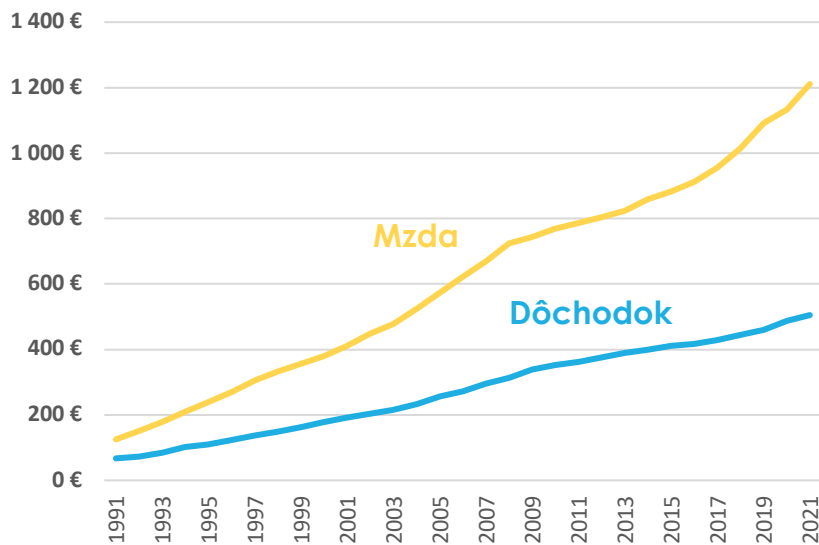
Bude v budúcnosti dostatok pracujúcich na počet nepracujúcich?

ÁNO

NIE

Vysvetlenie: Na grafe „Vývoj starobného dôchodku na Slovensku“ môžeme vidieť, že dôchodky aj mzda rastú, dôležité je si však uvedomiť, že veľkým vplyvom je v tomto prípade inflácia. V roku 1991 bol priemerný starobný dôchodok v prepočte na eurá okolo 60 €, dnes by to bolo nepredstaviteľné. Dôchodok by mal rásť v rovnakom pomere so mzdou, to sa však podľa grafu nedeje.

Vývoj starobného dôchodku na Slovensku

Čo na základe grafu výrazne ovplyvňuje rast dôchodkov?

Inflácia

Čo podľa grafu rastie rýchlejšie?

Mzda

Dôchodok

DÔCHODKOVÝ SYSTÉM

Aktivita č. 6

Doplň niektoré z uvedených slov do textu: vyplácať, šetriť, poberateľom, sociálna banka, sociálna, ušetríte, odvody, dlžníkov, veriteľov, poistencov, sporenie, sociálne poistné, práce, mzdy, úročiť, zarobíte, úroky, poisťovňa, investujete.

Dôchodkový systém v jednoduchosti funguje ako **sporenie**. Počas vašich produktívnych rokov, kedy pracujete, ide časť z vašej **mzdy** vo forme odvodov do dôchodkového sporenia, kde sa peniaze akumulujú a budú sa vám **vyplácať**, keď dosiahnete dôchodkový vek. Výška vášho dôchodku, ktorý dostanete, teda závisí od toho, koľko **zarobíte**. Do výpočtu sa však berie len taký príjem, z ktorého ste odvedli **sociálne poistné**. Dôchodky má na Slovensku na starosti **Sociálna poisťovňa**, ktorá akumuluje príspevky od **poistencov** a prerozdeľuje ich medzi **poberateľov**.

VEDELI STE, ŽE?

Jeden z najlepších dôchodkových systémov je na Islande. Priemerný dôchodok tam v roku 2021 dosahoval 3 467 €. Je však treba si uvedomiť, že Island má len 366 tisíc obyvateľov a priemerná mzda sa v roku 2021 pohybovala okolo 4954 €